ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ—ՏԱՐԻ—ԹԻՒ—2924 | ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ—23—ՅՈՒՆԻՍ—1881 | Ն. Տ.—5—ՅՈՒԼԻՍ—1881

ԳԱՅՄԱՆՔ

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ համ. 10 Մէճ.
» » Գաւառաց » 12 »
Վեցամս. » Կ. Պոլսոյ » 5 »
» » Գաւառաց » 6 »
Օտար երկիրներու » 21/2 Լիրա

Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 5 ղրշ, երկու անգամի համար 2 ղրշ է. աւելի անգամներու համար զատ սակարկութիւն կը լինի։

ՄԱՍԻՍ
ԼՐԱԳԻՐ

20 Փարայ — ՀԱՆԱՊԱԶՕՐԵԱՅ — 20 Փարայ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԳԱՅՄԱՆՔ

Դուրս գնացած լրագրաց ծանրուծախքը խմբագրութեան վրայ է։

Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն խմբագիր—Տնօրէնին պէտք ուղղուի, Կ. Պոլիս Պաճէլ—Գաբու Ճէլալ պէյ խան թիւ 31 Մասիսի գրասենեակը։

Ձանրու ծախքը չվճարուած նամակ չընդունուիր։

Ջնջուած նամակ, յօդուած, եւ եւ չեն տրուիր։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հեռագրական լուրեր. — Խառն լուրեր. — Ազգային լուրեր. — Պետական Դատաստան, (Բ. Նիստ).—Քաղաքական.— Թղթատուն ակնարկներ.—Թղթակցութիւն ի Փոքր Ասիոյ. —Հանգանակութիւն.— Դրամական. — Ծանուցմունք։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 23 ՅՈՒՆԻՍ

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լոնտրա 1 յուլիս.

Միւզիւրիւս փաշան Պ. Կօշէնի հետ տեսակցելէ յետոյ արտաքին գործոց պաշտօնատունը գնաց և երկարօրէն տեսակցեցաւ Լորտ Կրանվիլի հետ՝ Օսմանեան ելումտից և Պալքանի գրաւման խնդիրներուն վրայ։

Փարիզ 3 յուլիս.

Կիպրոս կղզւոյն նկատմամբ Սըր Չ. Տիլքի բրած յայտարարութիւնը Ֆրանսական կառավարութեան ուշադրութիւնը գրաւեց։ Մարսիլիոյ խռովութեանց նկատմամբ բարեկամական թղթակցութիւնք փոխանակեցան ընդ մէջ Իտալական և Ֆրանսական կառավարութեանց։

Պէրլին 3 յուլիս.

Պիսմարք իշխանը Թուրքիոյ հետ առեւտրական նոր դաշնագիր մը խմբագրել կուտայ այնպիսի հիմանց վրայ, որք երկու ազգութեանց համար ալ շահաւէտ են կ'ըսուի։

Պ. Պլէյխրէօտէր կարեւոր բանակցութիւններ փոխանակեր է Պ. Պուրքի և Պ. Վալփրէի հետ։

Այս .... հասած հեռագիր

Աթէնք 4 յուլիս.

Գերմանական դեսպան Պ. Ռատովից հրաժեշտ առանալով Պէրլին գնաց։

Հնծեկազօրաց վաշտ մը այսօր Աթէնք գնաց, Թագաւորին ուղեկցելու համար, որ քիչ օրէն Արթա պիտի երթայ։ Վաղն Արթայի յանձման համար պէտք եղած միջոցներն ի գործ պիտի դրուին, հետեւաբար Հելլենական զօրքը մի կամ երկու օրէն Արթա պիտի մտնէ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

—o—

ԱՊՏ-ԻՒԼ-ԱԶԻԶԻ ՍՊԱՆՈՒՄԸ

Պետական ամբաստանեալք և դատապարտեալք Վաղըթի էֆէնտիին մէջ կը շարունակեն գիրար ամբաստանել և իրարու դէմ հայհոյել։ Ցիշեալ լրագիրը կը ծանուցանէ այսօր թէ վճռաջինջ Ատեանը (Տիվանը Թէմիզը) իւր քննութիւնները պիտի աւարտէ վաղը։ Հիմա դատուելու կարգն եկած է Մէհմէտ Րիւշտի փաշային որ Ջմիւռնիա կը գտնուի և նախկին Շէյխ-իւլ-իսլամ Խայրուլլահ էֆէնտիին, որ Հիճազ է։ Մէհմէտ Րիւշտի փաշան, դատապարտեալոց դէմ տրուած վճիռը լսելով՝ սասեր է լալ, և ըսեր է. «Այս դաւաճանք իրենց պատիժը գտան. ամէն չարութիւն, ամէն սրիկայութիւն ի գործ դրին. գիս համոզեցին թէ այն մարդասպաններն հին աշխատաւորներ էին և այն պատճառաւ կը դրկէին պալատը։ Իսկ այն «վայրին» Միտհատը միշտ խել մը չարագործներ իւր գըլուխը ժողոված, նոյա հետ կը խորհրդակցէր։ Քանի մ'անգամ Ջիա փաշային միջոցաւ իւր ապարանը կանչած էր զիս. գնացի, ջանացի համոզել որ եա կենայ այդ տեսակ գործերէ. այն անիծեալ Խայրուլլահին ալ խօսեցայ։ Նա առաջին յեղափոխութիւնն ալ չէր ուզեր. այն գիշերը Շէրիֆ Ապտ-իւլ-Մութալլպ էֆէնտին ալ (հիմա Մէքքէի Շէրիֆ) եկաւ, յանդիմանեց մեզ. իսկ Խայրուլլահ յանդըգնեցաւ ըսելու թէ «մեք ազգին փրկութեանը և սրբութեանը համար կոչեցինք, ո՛չ թէ խորհուրդ հարցնելու համար»։ Բայց այն սրիկաներ (կ'ըսէ, ըստ Վաղըթի, Րիւշտի փաշա) դարձեալ մտիկ չըրին. մեք ի գործ կը դնենք ըսին։ Մահմուտ փաշա ըսեր է թէ իմ տունս եկեր էր, այն ալ սուտ է. նախատակութեան (սպանման) միջոցին Չէրէյէն պալատը կը գտնուէր։ Իմ անմեղութիւնս առաջ ալ կ'ապացուցուի որ Չէրքէս Հասան Միտհատ փաշայի պալատը դալուն, ինձ բան մը չըրաւ, այլ ըսաւ թէ. «դու բարի ծերունի մ'ես, զքեզ չպիտի սպաննեմ. դուն դուրս ելիր, ձեռքդ, մօրուքդ համբուրեմ»։

Միտհատ փաշա Րիւշտի փաշայի այս խօսքերը լսելուն պէս, (դարձեալ ըստ Վաղըթի) զայրացեր է. «վա՜յ անիծեալ մարդ, վա՛յ, (ըսեր է Միտհատ փաշա) ճիղուիթ դու։ Ամէն չարագործութիւն այն ծերունւոյն (Րիւշտի փաշային) գլխուն տակէն ելաւ։ Զմեզ մոլորեցընողն ինք էր. նա էր որ ժողովեց զմեզ և այս ճանբայնները ցուցուց մեզ։ Չէրքէս Հասանը վկայութեան կոչելը սուտ թիւն է։ Չէրքէս Հասան կ'ուզէր Րիւշտի փաշան խաբելով մէջ տեղ հանել և սպաննել։ Նաեւ, ինք Րիւշտի փաշան էր որ յանձնարարեց Մուսթաֆա Փէհլիվանին և այլ ոճրագործներու Րիւշտի փաշան Ժանկալին գոհարեղենաց հետ 7,500 ոսկւոյ արժողութեամբ ժամացոյց առաւ. պալատը Մեծ-Եպարքոսի հանգամանքով չէր գար. մուրացկանի պէս կուգար. իրեն համար զատ, որդւոյն համար զատ, հարեմին համար զատ կը մուրար, կուլար, կը զանցէր, կը քծնէր. ես իրեն պէս կեղծաւոր, ցած չեմ։ Իրենք այս ոճիրը աւարառութեան համար գործեցին», եւ, եւ։

Դատապարտեալները պէտք է շնորհաւորել այսպէս ամէն ինչ խոստովանելնուն և իրենց անձնական արժէքն իրենց բերնով երեւան հանելնուն համար, և մեր Թուրք պաշտօնակիցն .... հրատարակել որ միայն Ջմիւռնիոյ մէջ միանգամուն ալ իրենց բանտին մէջ մամռացած խօսքերը ճշդիւ իմանալու և նոյն ժամայն հրատարակելու կարող կը լինի...

Թէրճէմանը Հագիգաթ կը ծանուցանէ թէ Մէհմէտ Րիւշտի փաշա Ջմիւռնիոյ մէջ և Խայրուլլահ էֆէնտի Մէքքէի մէջ պիտի դատուին։—Նոյն լրագիրն յօդուած մը կը գրէ բողոքելու համար այն Անգլիացի երեսփոխաններուն դէմ, որ յանուն մարդասիրութեան Անգլիոյ կառավարութեան միջնորդութիւնը կը պահանջէր ի նպաստ պետական դատապարտելոց։

Ֆար Տիւ Պոսֆոր կը ծանուցանէ թէ վճռաջինջ ատեանն, որ քանի օրէ ի վեր Եըլտըզի պալատը կը գումարուէր, եղեռնադատ ատեանին վճիռներն հաստատեր է, և զրոյց կայ թէ Վեհ. Սուլթանն երկրորդ կարգի դատապարտելոց (փաշաներուն և մի քանի պէյերուն) կեանքը շնորհելով, մահուան պատիժն Արաբիոյ մէջ ցկեանս բանտարգելութեան փոխարկեր է։

Մեւս կողմէ Սթամպուլ կըսէ թէ վճռաջինջ ատեանը դեռ չէ լմնցուցած իւր գործը, և թէ վաղը կամ միւս օր պիտի տայ իւր վճիռն։

—Երէկ երեկուան դէմ զրոյց ելաւ թէ Տամատ Մահմուտ փաշան յանկարծամահ եղեր է բանտին մէջ. բայց այս զրոյցը սուտ է։ Ցանկարծամահ եղողը Տամատ Մահմուտ փաշայի մայրն է։

—Դատական նախարար Ճէվտէթ փաշան երէկ կայսերական պալատը կը գտնուէր պետական դատապարտելոց գործին զբաղելու համար։

—Երէկ զրոյց ելաւ թէ պետական դատապարտելոց բոլոր հարցաքննութիւններն յարքունիս պիտի դրուին։ Բայց Թէրճէմանը Հագիգաթ չհաւատար, որովհետեւ դատարանն այնպիսի որոշում մը չըրաւ։

—Հիւսէյին Հագգի էֆէնտին Շէրքէթի—Խայրիէի անօրէն անուանեցաւ փոխանակ վախճանեալ Մավրոքորտաթօ Ալի էֆէնտիին։

— Կըսուի թէ անցեալ շաբթու Պետական դատաստանին առթիւ 5000 հեռագիր ղրկուեր է յեւրոպա։ Թայմզի թղթակիցն երեք նիստերուն առեղագրութիւնն հեռագրով հաղորդեր է յիշեալ լրագրին։

—Տրապիզոնի բանտ շոգենաւուց գործանալի և (հասարակութեան համար) ըստ ամենայնի շահաւոր միցութիւն երկար չաեւեց. զանազան ընկերութիւնք երկու ամսուան համար աւելի պայմանագիրն ընդունեցին, որով իրենց հասութից 100 ին 10ը ծախքի համար դուրս հանելով, մնացածն հասարակային սնտուկի մը պիտի յանձնեն, և երկու ամիս վերջը պիտի բաժնեն իրենց մէջ։

—Ալէքքոյ փաշան երէկ մեկնեցաւ մայրաքաղաքէս Փիլիպէ վերադառնալու համար։

—Երէկ Լարիսայէն (Եէնի Շէհիր, Թեսալիա) Կ. Պոլիս բերուեցան երկու իսլամ Արնաւութներ, որք գրգռութիւն կը ձգէին այդ կողմերը։

— Եկած վերջին լրոյ նայելով, այս տարի հունձքն առատ է Նիկոմիդիոյ գաւառին մէջ։ — Նիկոմիդիայէն կը ծանուցանեն թէ մեծ քանակութեամբ մալախ Նիկոմիդիոյ ծովածոցն իյնալով ջարդուեր են։

—Վագըթ կը ծանուցանէ այսօր թէ Սըր Ալֆրէտ Սանտիսընի սան մէջ խեղդուելով մեռնող աղջիկը Պրուսայի մաքսատան վերատեսուչ Մէհմէտ Ալի էֆէնտիի աղախինն էր, որ փախչելով տեղւոյն Անգլիական հիւպատոսարանն ապաստանած էր, և թէպէտ տեղական կառավարութիւնը պահանջած էր, բայց չէր տրուած, և վերջին օրերս Կ. Պոլիս բերուած էր։ Առաջին անգամ տրուած տեղեկագրին մէջ կը հաստատուէր թէ աղջիկը խեղդըուած լինելէ զատ, 7 տեղ ալ վէրք ունէր. բայց մարմինը գերեզմանէն հանելով նոր քննութիւն մ'եղեր է և ապացուցուեր է թէ 13 տեղ վէրք ունէր, և թէ կուսութիւնը բռնաբարուած էր։ Ուստի, պաշտօնական քննութիւն մը բանալ հարկաւոր դատուեր է։

— Ցյն ընտանիք մը կիրակի օրը մակոյկով Սթէնիա գնացած ժամանակ, յանկարծ անձրեւախառն փոթորիկ մը բռնուեցաւ, որ մակոյկը շրջեց. Զօրս հոգի ծովամոյն եղան։

— Սոֆիայէն հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ ոստիկանութիւնը վերջերս Ալեքսանդր իշխանին կենաց դէմ նիւթուած դաւադրութիւն մը գտեր է։

—Տրապիզոնէն եկած նամակէ մը կ'իմանամք թէ 20—25 Սիւրմէնեցի աւազակք Թանըըըը անուն յունարէնակ գիւղը մտնելով յունական եկեղեցւոյն դուռը կոտրելու և կողոպտելու կջխատին, բայց չյաջողելով գիւղացւոց տուներուն վրայ կիյնան, և զանազան անգթութիւններ գործելէ յետոյ, գլխաւորներէն երեք հոգի իբրև պատանդ՝ ինչպէս նաեւ 30 ոսկի և հինգ ձի առնելով կերթան Սիւրմէնէ իրենց գիւղը կ'ապաստանին։

Տրապիզոնի կուսակալն այս աւազակութեանց լուրն առնելով, անմիջապէս Ալայ պէյին կ'ուզարկէ որ իւր զօրքերովը կը պաշարէ աւազակաց ապաստանարանը։ Աւազակք չեն ուզեր անձնատուր լինել և երկուստեք հրացաններ կարձակուին, երեք ոստիկան կ'սպաննուի և մէկ Սիւրմէնեցի աւազակ կը վիրաւորի։ Ալայ պէյն իւրայ վիճակը կը ծանուցանէ կուսակալին, և կառավարութեան ժողովին մէջ կորոշուի թնդանօթ և զօրք ղրկել այն աւազակաց խումբը նուաճելու համար։ Այն գործողութեան արդիւնքը դեռ իմացուած չէ։

—Լոնտրայէն լուր կուտան թէ Ֆրայհայթ անուն ընկերվարական թերթին խմբագիր Պ. Մոսթ, որ Ռուսաց Ալեքսանդր կայսեր սպանումը ջատագոված էր, 16 ամիս բանտարկութեան և տաժանելի աշխատութեան դատապարտեցաւ։

Գերմանիոյ կայսրուհին հիւանդ է։ Վիրաբուժական գործողութիւն կատարուեցաւ նորա վերայ։

— Ալեքսանդրիոյ Ֆար լրագիրը Մասսավահէն նամակ մը կը հրատարակէ ծանուցանող թէ Հաբէշ պաշտօնատար մը հարիւր զօրականաց հետ Ալիթիէնա երթալով, անդ գտնըւող Ֆրանսացի կաթոլիկ քարոզիչները ծեծելով բանտարկեր, և Լազարիստ կրօնաւորաց տունն և եկեղեցին կողոպտեր ու կրակի տըւեր է։

Մասսավահի Ֆրանսական հիւպատոսը սաստիկ ծանուցագիր մը ղրկեր է Հաբէշոյ Յօհաննէս Թագաւորին և հատուցում պահանջեր է։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—o—

Ազգային Ժողովը նիստ ունի յառաջիկայ Հինգշաբթի առաւօտ 25 Յունիս, ի Ղալաթիա։

ՕՐԱԿԱՐԳ

1. Տեղեկագիրք երեսփոխանական նորոգ ընտրութեանց.
2. Հաշուեկշիռ կեդրոնական սնտուկի 1880—81 տարւոյ։
3. Ծրագիր Թաղային մատակարարութեան օրինաց.— Շարունակութիւն վիճաբանութեան ի վերայ Տեղեկագրի Ատենապետաց Դիւանի

Երէկ առաւօտ Թարապիայի Անգլիական դեսպանատունէն Պատրիարքարան եկած հեռագիր մը կը ծանուցանէր թէ Անգլիոյ դեսպան Լորտ Տիւֆէրին՝ կէս օրէն չորս ժամ յետոյ Պատրիարքարան պիտի գայ այցելութիւն Ս. Պատրիարքին։

Սոյն ծանուցման համեմատ՝ Վսեմ. դեսպանը ժամ ութ ու կէսին Պատրիարքարան եկաւ իւր հետ ունենալով դեսպանատան առաջին Թարգման Պ. Սանտիսն և մէկ ժամու չափ տեսակցեցաւ Ս. Պատրիարքին հետ։

Կը լսեմք թէ երէկ, Ղալաթիոյ Ցիսուս փրկիչ եկեղեցւոյն մէջ, Հայկաթոլիկ պատրիարքի մ'ընտրութեան վերաբերեալ քուէհամարը կատարուեր է։ «Հասունեան» կուսակցութենէ 150ի չափ պատուաւոր անձանց հրաւէր ղրկուած էր ներկայ գտնուելու այս գործողութեան, բայց հազիւ 38 հոգի ներկայ գտնուեր են։ Այս պարագայն կրնայ լիրև բաւական յաղթանակ մը նկատուիլ ազգային իրաւանց վրայ, անդող միւս կուսակցութեան համար, որ այս ընտրութեան ապօրինութեան դէմ կը բողոքէր. և որուն արդէն յարած էին բազմաթիւ Հասունեանք։

Դարձեալ կը լսեմքթէ ընտրութեան համար ցրուած 1800ի չափ քուէհամարէն՝ միայն 900ի չափը վերադարձած են, որով ընտրութեան մասնակցիլ չուզող Հասունեանց թիւն ընտրողաց կիսուն հաւասար կը լինի։

Քուէհամարի արդիւնքն անծանօթ է դեռ։ Բ. Դուռը մատուցուած աղերսագրին վրայ պաշտօնագիր մ'եկած է, բայց պարունակութիւնը դեռ յայտնի չէ։

Կայսերական ադարակաց տնօրէն Խուրտաճեան Գրիգոր էֆէնտին կիրակի օրն իւր տունէն ողջ առողջ ելնելով Տոլմա-Պաղճէի պալատն իւր պաշտօնատեղին գնաց և անդ իւր պաշտօնին վերաբերեալ գործոց զբաղած ժամանակ յանկարծ ակարութիւն մը զգալով վրան, կէս ժամու մէջ մահկանացուն կնքեց ինչսակի 40-41 ամաց՝ ի դառն սուգ համակելով իւր ծնողքն ու ընտանիքն և մեծ կսկիծ պատճառելով իւր բազմաթիւ բարեկամաց։

Մարմինը նոյն օրը Պէշիկթաշէն Գատըգիւղ փոխադրուելով, երէկ յուղարկաւորութեան տխուր հանդէսը կատարեցաւ Գատըգիւղի Ս. Թագաւոր եկեղեցին ի ներկայութեան Ս. Պատրիարք Հօր, և մարմինը տեղւոյն գերեզմանատունը թաղուեցաւ։

Հանգուցեալ Գրիգոր աղա Խուրտաճեան հանրածանօթ էր իւր ազնիւ բարուքն և մանաւանդ եռանդուն ազգասիրութեամբ, որոյ շատ փորձերը տուած էր ամեն առթի մէջ, հետեւաբար իւր անակնկալ տարաժամ մահը ցաւալի կորուստ մ'է նաև ազգին համար։

Տրապիզոնէն Պատրիարքարան հասած տեղեկութիւնք ցաւալի իրողութիւններ կը պատմեն։

Զարչամպայի զանազան գիւղերէն անցեալ ապրիլ 25ին տասն և հինգ տան չափ Հայեր Ռուսիա դաղթելու համար մեկնելով՝ ճանբայ կելնեն և Ինեպոլի գաւառակին ձորը բռնած տեղը կիջեւանեն. սակայն գիշերանց աւազակներ, կուգան, զանոնք կը պաշարեն, և բոլորովին կողոպտելէ յետոյ՝ կորիճ երիտասարդ մ'ալ կ'սպաննեն։ Նոյնպէս մայիս 3ին Ինեպոլի գիւղերէն Հայ երիտասարդ մը Թիրմէ գիւղաքաղաքի շուկան երթալով, վերադարձին Գօճաման բռնած գիւղին անցած ժամանակ, քանի մ'աւազակք վրան կը յարձակին և արճանակով և սրով բազում վէրքեր կուտան և կ'սպաննեն զայն։

Տրապիզոնի Առաջնորդն այս եղելութիւնը լսելով՝ սաստկապէս բողոք կը բարձած է առ. կուսակալն Տրապիզոնի և բողոքանաց արդիւնքին կ'սպասուի։

Տրապիզոնէն վեց ժամ հեռի Մոլայ անուն գիւղի բնիկներէն Պօղոս Մարտիրոսեան անուն հովիւ մը՝ Գայնար Եայլա անուն մարգագետնին վրայ իւր հօտն արածած միջոցին, երկու դասալիք զինուորք վրան յարձակելով՝ ոչխարները կ'ուզեն կորզել ուժքէն, սակայն հովիւն ընդդիմանալուն՝ զայն չարաչար կը գանակոծեն և դանակով կը վիրաւորեն։ Խեղճ հովիւը՝ կըրած վէրքէն չկրնալով ազատիլ՝ մեռեր է։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴԱՏԱՍՏԱՆ

Բ. Նիստ 16 Յունիս

Ատեանը ժամը 4ին բացուեցաւ։ Այս անգամ բոլոր դեսպանատանց թարգմանները ներկայ էին. Անգլիական դեսպանատունն՝ իւր առաջին և երրորդ թարգմաններէն զատ իւր քարտուղարներէն մին ալ ղրկած էր։

Պ. Ռըթրէ ալ Ֆրանսայի դեսպանատան կողմէ եկած էր։

Լրագրաց թղթակից քիչ կար և միայն Թայմզի թղթակից Պ. Ռըսլաս ծանօթութիւն կը գրէր։

Ունկնդիրք վերջին ծայր ուշադիր կ'երեւէին, մանաւանդ երբոր Տամատ Մահմուտ և Միտհատ փաշայք անձնապէս ինքզինքնին կը պաշտպանէին։

Փաստաբանք պաշտպանութեան նստարանին վրայ նստած էին ամբաստանեալներէն հեռի։ Սակայն Տամատ Մահմուտ փաշայի փաստաբան Քոսթաքի Սարըթնաքի էֆէնտին, Մահմուտ փաշայի խնդրանօք կրցաւ հաղորդակցիլ իւր պաշտպանելոյն հետ։

Նախագահին (Սուրուրի էֆէնտին) աջ կողմը և քիչ մ'եռեւօք նստած էր դատական նախարար Ճէվտէթ փաշան, որ կը թուէր թէ այս բացառիկ դատաստանին դժուարին պարագայներուն մէջ խորհուրդ կուտար ատեանին։

Նախագահական աթոռին անմիջապէս ետեւը նստած էր կայսերական զօրաց ընդհանուր սպայակոյտի գլուխ Թէվֆիգ փաշան, որ մերթ ընդ մերթ դուրս կ'ելնէր։

Ամբաստանելոց երեւոյթն ու կեցուածքն յատուկ յիշատակութեան մ'արժանի կ'երեւին մեզ։

Մէկ գծի վրայ շարուած աթոռակներու վրայ նստած էին ամբաստանեալք, ատեանին ձախ կողմը, Մուսթաֆա փէհլիվանէն սկըսեալ, Հաճի Մէհմէտ, Ճէզայիրլի Մուսթաֆա, Ֆախրի պէյ, Իզզէթ պէյ, Նէճիպ էֆէնտի, Սայիտ պէյ, Ալի պէյ, Նուրի փաշա, Մահմուտ փաշա և Միտհատ փաշա։ Այս վերջինը դատաստանին սկսելէն հինգ ժամ յետոյ ներս բերուեցաւ։

Մուսթաֆա փէհլիվան և Հաճի Մէհմէտ, որք սպանութեան ոճիրը խոստովանած էին, աննահանջարտ դէմք և ժպտուն դէմք մ'ունէին,

Ճէզայիրլի Մուսթաֆա սաստիկ կիրք եղած ու բորբոքած կ'երեւէր. Ամեն անգամ որ հարցում կը լինէր իրեն, կը յայտարարէր թէ ինք անմեղ է, երկինք վկայ կը կոչէր, և վերոյիշեալ երկու ամբաստանելոց խոստովանութիւնները փաստ ստութիւն կ'անուանէր։ Ամեն անգամ որ ուրիշ ամբաստանեալ մը կը պնդէր թէ իւր վրայ եղած ամբաստանութիւնք սուտ էին, Ճէզայիրլի Մուսթաֆա ալ միջամտելով կը բողոքէր իւր դէմ եղած ամբաստանութեանց ստութեան դէմ, և այս ալ այնպիսի ուժգնութեամբ, որ ատեանն երկու անգամ պարտաւորեցաւ դուրս վռնտելու սպառնալիք ընել նմա։

Ֆախրի պէյ վերջին աստիճան հանդարտ էր, ազդուապէս բայց առանց կրից կը պաշտպանէր ինքզինք։

Սայիտ պէյի և Նէճիպ էֆէնտիի (պաշտօնատարք պալատան) կեցուածքն հանդարտ էր։

Չերիէի պալատան կից եղող պահականոցին նախորդ հրամանատար Իզզէթ պէյ երկարօրէն և ազդուապէս ինքզինք պաշտպանեց։

Հաւասարապէս Ալի պէյ (որդի Նամըք փաշայի) սաստիկ զայրացած կ'երեւէր։

Նուրի փաշա վերջին ծայր հանդարտ էր. իւր կեցուածքն անյողդողդ և համեստ էր։

Տամատ Մահմուտ փաշա, որ առջի օրը խիստ ճնշեալ կեցուածք մ'ունէր, թերեւս հարցաքննութեանց երկարութենէն, այս անգամ խիստ անվեհեր երեւոյթ ունէր, թէև դէմքը շատ յոգնած էր։ Ձայնը վերջին ծայր աւրուած էր, բայց քանի մը վայրկեան խօսելէ յետոյ յստակութիւն կ'առնուր։ Մնաց որ Ատեանն իմացած պէտք էր լինէր նորա հիւանդոտ վիճակն, որովհետև նախագահը քանի մ'անգամ նստելու արտօնութիւն տուաւ նմա՝ իրեն վերաբերեալ գրութեանց ընթերցումը լսելու կամ պատասխանելու համար. սակայն և այնպէս Մահմուտ փաշա ոտքի վրայ կանգնած խօսեցաւ։

Միտհատ փաշայի վրայ պիտի խօսիմք երբոր հասնիմք այն ժամուն, ուր այդ նախկին Մեծ-Եպարքոսն յատեան բերուելով հարցաքննեցաւ։

Վիճաբանութիւնք ա՛յն աստիճան դիպուածաւոր, դատավարութիւնն ա՛յն աստիճան բիւր յարաբերութիւն ունէր՝ մեզ սովորական եղածին հետ *, վկայից ոմանց ունկնդրութիւնն ա՛յնչափ անակնկալ էր, փաստաբանութիւնք ա՛յն աստիճան ճապաղ էին, որ անհնար եղաւ մեզ, և չեմք կարծեր որ մեր պաշտօնակցաց մէկուն՝ հնարաւոր եղած լինի փոքր ի շատէ կանոնաւոր և գոնէ վերլուծական ատենագրութիւն մը ներկայացնել. և արդէն պաշտօնական աղբիւրէ մը կը ծանուցուի թէ առաջին նստին վրայ Վագըթի և Ճէրիտէի հրատարակած ատենագրութիւնք ոչ միայն կցկտուր, այլ և սխալ են։ Սղագրութենէ զուրկ, մեծ [illegible] դժուարին. այս կարեւոր վիճաբանութեանց խիստ անկատար համառօտութիւն մը միայն կրցինք ընել։

Ատեանը բացուելուն, երկու տեղեկագիր կարդացուեցան երկու իւլէմաներէ գրուած, որք Սուլթան Ազիզի դիակը քննելու ղրկուած էին։

Սոյն տեղեկագրոյ առաջինն, որ Մուսթաֆա Իզզէթ ստորագրութիւնը կը կրէր, անձնասպանութիւն կ'եզրակացնէր՝ Ֆախրի պէյէն այն ժամանակ ստացած տեղեկութեան վրայ հիմնելով։ Երկրորդ տեղեկագիրն ալ ստորագրեալ էր Հիւսէյին Հիւսնի էֆէնտիէն, որ Շէյխ-իւլ-իսլամի Միւմթէզար էր այն ժամանակ։ Այս գրութիւնն ալ նմանապէս անձնասպանութիւն կ'եզրակացնէ, բայց «մասնաւոր» տեսակէ անձնասպանութիւն մը։

ՆԱԽԱԳԱՀԸ (Սուրուրի էֆէնտի) բերել տուաւ երկրորդ տեղեկագրին հեղինակը։

Իւլէման, նորա պարունակութիւնն ատեանին առջև կրկնելէ յետոյ, յայտնեց նաև թէ զինքը Շէյխ-իւլ-իսլամը ղրկած էր Չերիէի պալատն, որպէս զի քննէ նախորդ Սուլթանին դիակը, բայց հոն հասած ժամանակ մարմինը վերցուած էր։ Այն ժամանակ տեղեկութիւն խնդրելով, Մապէյնճիի մը յայտարարութեանց համեմատ իւր տեղեկագիրը շինեց։

ՆԱԽԱԳԱՀՆ հարցուց Հիւսէյին Հիւսնի էֆէնտիին թէ նոյն Մապէյնճին կը ճանչէ՞ր ամբաստանելոց մէջ։ Վկայն Ֆախրի պէյը ցոյց տուաւ։

ՆԱԽԱԳԱՀՆ ուրիշ վկայի մը, քննիչ դատաւոր (Միւսթանթիք) Մուսթաֆա էֆէնտիի վկայութիւնը հարցուց։

Մուսթաֆա էֆէնտի յայտնեց թէ Սուլթան Ազիզի մահուան հետեւեալ օրն, ոստիկանութեան նախարարին հրամանաւ Չերիէի պալատը գնաց, և քովի պահականոցին մէջ երկու Չերքէզ փաշա և երկու քաղաքային պաշտօնատար տեսաւ, որք Ֆախրի պէյը կը հարցաքննէին. ինք ալ նորա յայտարարութիւններն ատենագրեց։

Ֆախրի պէյ յայտարարեց թէ այս վկայութիւնը ճշմարիտ է։

ՆԱԽԱԳԱՀՆ յայտնեց թէ այս վկայութեան տեղեկագիրը փնտռեցաւ, բայց չկրցաւ գտնուիլ։ Հարցուց վկային թէ կը ճանչէ՞ր այն յանձնաժողովը կազմող անձինքն՝ որոց առջև Ֆախրի պէյ այն յայտարարութիւններն ըրած է։

Վկան պատասխանեց թէ չէր ճանչեր։

Նոյն վկային Պ. Մարքէլ, Հրեայ բժիշկ, Աւստրիոյ հպատակ։

Պ. Մարքէլ յայտնեց թէ ուրիշ բժշկաց հետ ինք ալ Սուլթան Ազիզի դիակը քննելու կոչուած էր, բայց ներզննութիւն եղած չլինելով՝ բժշկաց տուած վկայութիւնը վաւերական չէր։ Ցուցուց թէ երկու զինուորական սպայ տեսաւ, որոց մին ըսաւ միւսին առանձնակի թէ «ինք գործած չէր ոճիրը։» միւսն ալ պատասխանեց «Աղա՛չ, հիմա քեզի ըսող կա՞յ թէ դուն ըրիր ես»։

ՆԱԽԱԳԱՀՆ Ալի պէյը ցուցնելով վկային, հարցուց թէ նա՞ էր «ոճիրն ես գործած չեմ» ըսողն։

Ալի պէյ ոտքի վրայ ելնելով՝ վկային քով գնաց. «Լաւ նայէ ինձ, ընչպէս նայէ, ըսաւ, կրնա՞ս զիս ճանչել»։

Վկան նախագահին դառնալով՝ պատասխանեց թէ «կը նմանի անոր»։

Ուրիշ երկու վկայք ալ լսուեցան, մին Չերիգ Օսման փաշա և միւսը Ցաղատանլը Մէհմէտ պէյ սպայ, որք Սուլթանին մահուան ժամանակ պալատը թիկնապահ (եավէր) էին։

Այս երկու վկայք հաստատեցին թէ Սուլթան Ազիզի մահուան առջի իրիկունն Ալի պէյ մեկնեցաւ պահականոցէն, ուր պարտաւոր էր գիշերը կենալ, որովհետև ինք ալ նոյն օրը թիկնապահ անուանած էր։

Ալի պէյ պնդեց թէ այն գիշերը պահականոցը կեցած էր։

Մէհմէտ պէյ ըսաւ թէ ձի նստիլն և երթալը տեսած էր։

Ալի պէյ յայտնեց թէ ինք կարող է ապացուցանել որ այն ժամանակ ինքը ձի չունէր, որովհետև հետեւակազօրի սպայ էր։

Ուրիշ վկայ մը, Նաճէմ պէյ, որ Մուրատ էֆէնտիի գանձապահն էր, և նորա գահակալութենէն յետոյ առաջին սենեկապետ եղած և սոյն պաշտօնը ներկայ վեհ. Սուլթանին օրով ալ ժամանակ մը վարած էր։

Նաճէմ պէյ յայտնեց թէ հանդուցեալ Սուլթան Ազիզ Թօփգափուի հին պալատին մէջ նոյն սենեակը դրուած էր, ուր փակուած էր ժամանակաւ Սուլթան Սէլիմ. թէ Աբտ-իւլ-Ազիզ մեծ երկիւղ կ'զգար անդ իւր անձնական ապահովութեան համար, և թէ իրեն յանձներ էր իւր կասկածները Սուլթան Մուրատի իմացնել։ Ինք ալ կատարեր էր սոյն յանձնարարութիւնն, և Սուլթան Մուրատ յայտարարեր էր իրեն թէ Սուլթան Ազիզի համար բնաւ վտանգ չկար։ Ցետոյ Սուլթան Ազիզին Չերիէի պալատը փոխադրուիլը պատմեց։ Ըսաւ թէ Տամատ Մահմուտ փաշայի, Նուրի փաշայի, Սայիտ պէյի և Ներքինապետ Սիւլէյման աղայի հրամանաւ՝ Մուսթաֆա փէհլիվանը, Հաճի Մէհմէտն և Ճէզայիրլի Մուսթաֆան պալատան ընդունեց իբրև պահապան. թէ սոյն պալատն եկած օրը, Նուրի փաշային հրամանաւ սենեակ մը մտցուց, ուր Նուրի փաշա, Տամատ Մահմուտ փաշա, Սայիտ պէյ և Սիւլէյման աղա նստած էին, թէ հրամայուեցաւ իրեն որ դուրս ելնէ, ինք ալ դուրս ելնելով դուռը փակեց և քովի սենեակը գնաց նստաւ, անտի լսեց որ քովի սենեկին մէջ՝ 100 լիրա ամսականի և 30 լիրա պարգեւի խօսք կը լինէր։ Ցետոյ Նուրէն քովի սենեակը կոչուելով՝ հրաման եղաւ իրեն որ 30ական լիրա վճարէ իւր անդ տարած երեք մարդոց (երկու Մուսթաֆաներուն և Հաճի Մէհմէտին), ինք ալ կատարեց հրամանը։

Տամատ Մահմուտ փաշա, Նուրի փաշա, Սայիտ պէյ և Ճէզայիրլի Մուսթաֆա ուժգնապէս բողոքեցին այս վկայութեան դէմ, իբրև բոլորովին սուտ։

Վկայից ունկնդրութիւնն աւարտելով, նախագահն ատեանին առջև սեղանի մը վրայ դրուած գտնուող կերպասէ ծրարը բանալ հրամայեց։

Այն ծրարէն քանի մը արիւնաշաղախ ճերմակ կտաւեղէնք հանուեցան, որոց մէջ կային Բէրքալէ երեք մեծ վարտիք, որոց մէջ դրեր էին Սուլթան Ազիզի մարմինն երբոր Չերիէի պալատէն քովի պահականոցը փոխադրեցին. վարտիք մը, շապիկ մը, թէթև կերպասէ բաճկոն մը և կարճ գիշերազգեստ (խըրգա) մը, նոյնպէս արիւնաթաթախ։

Ատեանն այս հագուստներուն իւրաքանչիւրին վրայ ծակ մը ցոյց տուաւ ձախ կողմը, թեւին և կուրծքը ծածկող մասին մէջ։

(Շարունակելի)

* Սթամպուլի խօսքերն են։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԱՆԳԼՈՑ-ԹՈՒՐՔ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ ԵՒ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՄՈՒՆՔ

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մեր Շաբաթական Տեսութեան մէջ համառօտ տեղեկութիւն մը տուինք այն կարեւոր վիճաբանութեան վրայ, որ յունիս 24ին տեղի ունեցաւ Անգլիոյ Երեսփոխանաց Ժողովին մէջ, վերաբերութեամբ Անգլօ-Թուրք պայմանագրոյն և Ասիական բարենորոգմանց ըստ Ցիրք յօդուածին։ Խնդրոյն կարեւորութեան պատճառաւ այսօր Թայմզէն ամբողջապէս կը թարգմանեմք Անգլիական արդի և նախկին նախարարաց բանախօսութիւնները, կարելի եղածին չափ դուրս թողլով Հայոց և Հայաստանի նկատմամբ բերուած չափազանցութիւններն, ինչպէս նաև Թունուզի և ուրիշ արտաքին խնդրոց վերաբերեալ մասերը։

Պ. Պ. Բոյլանտս, Պաքսթըր, Սըր Հ. Տ. Ուոլֆ և Արնոլտ երեսփոխաններէն յետոյ, (որոց բանախօսութիւններն եւս կը թարգմանեմք,) խօսք կ'առնու —

Սըր ՉԱՐԼԶ ՏԻԼՔ, խորհրդական Արտաքին գործոց նախարարութեան, տեղակալ Լորտ Կրանվիլի. և կ'ըսէ.

«Պ. Բոյլանտս խնդրեց որ Անգլօ-Թուրք պայմանագրին նկատմամբ և Պոլսոյ Անգլիական դեսպանին և Բ. Դրան միջև փոխանակեալ թղթակցութիւնք խորհրդարանին մատուցուին։ Բայց Պ. Բոյլանտսի յիշածին նման թղթակցութիւնք չկան։ Պ. Արնոլտ ալ Եփրատ, Տիգրիս և Քարուն գետերուն նաւարկութեան վերաբերեալ թղթակցութիւնները պահանջեց. իրօք Եփրատի և Տիգրիսի նաւարկութեան վրայ մեծ կարեւորութիւն ունեցող թուղթեր կան, բայց հիմա չեն կրնար հաղորդուիլ. Քարունի գետոյ նկատմամբ ալ թուղթեր կան, որոցմէ կը հասկցուի թէ Պարսից կառավարութիւնը չուզեր թոյլատրել ազատ նաւարկութիւն այդ գետին վրայ. բայց այս թուղթեր ալ այնքան խորհրդաւոր են, որ չեն կրնար խորհրդարանին յանձնուիլ։ . . . Ես մասամբ համակարծիք եմ Պ. Բոյլանտսի, որ ըսաւ թէ Փոքր Ասիոյ Պայմանագիրը ծանր հանգամանք մ'ունի, որովհետև կը պարտաւորէ զմեզ Թուրքիոյ ստացուածքը պաշտպանել ո՛չ միայն Փոքր Ասիոյ, այլ և Արաբիոյ մէջ։ Նոյն պայմանագրոյն նիւթ եղած գաւառներու վիճակին վրայ խօսող երեսփոխանք համամիտ էին հաստատելով որ բարենորոգմանց գործը դեռ չէ յառաջացած, և պաշտօնական երեսփոխան մը (Սըր Հ. Տ. Ուոլֆ) հաւանութեան նշան ցոյց տուաւ Պ. Պաքսթըրի այն յայտարարութեան, թէ Արմենիոյ ժողովուրդն օտար տէրութեան մը կ'սպասէր * բայց չեմ կարծեր որ այս նշանակ թէ այն ժողովուրդ Բրիտանական իշխանութեան ներքև մնալ կ'ուզէ։ Իսկ Պայմանագրին որամադրած բարենորոգումները շատ սահմանափակ կերպիւ կը մեկնուին, ըստ Սալիսպըրի մարքիզին, մի քանի ոստիկանաց անուանումէն տարբեր բան չեն նշանակեր։ Սըր Հ. Տ. Ուոլֆ ըսաւ թէ Լորտ Պիքընսֆիլտի նախարարութիւնը, գործէ քաշուելէ առաջ, սկսած էր ի գործ դնել Պայմանագրով ստանձնեալ պատականութիւններն, այսինքն՝ ըսել կ'ուզեր հարկաւ, համոզել Թուրք կառավարութիւնն որ հարկ եղած բարենորոգումները մտցնէ Փոքր Ասիոյ մէջ. բայց Պատ. Երեսփոխանն ուշադրութիւն չըրեր պայմանագրոյն առաջին բառերուն, որովք Թուրքիա բարենորոգումները պիտի գործադրէ փոխարէն զինք պաշտպանելու մասին մեր յանձնառութեան։ Պայմանագիրն այնքան հապճեպով ստորագրուած էր, որ անով ստանձնեալ պարտականութիւնք լաւ չէին մտածուած. իմ մասիս, ես երբէք գաղտնի չեմ բռնած այս կարծիքս թէ Անգլօ-Թուրք պայմանագիրն անքաղաքագիտական գործ մ'էր։ Բայց ուրիշ բան է անոր պատշաճութիւնը ժխտել, ուրիշ բան է աւրել զայն։ Ամեն ոք կ'ընդունի թէ այդ պայմանագիր ծանր առարկութիւններ կը վերցունէ. եղանակն որով ստացանք զԿիպրոս, կրնար խանգարել այն բարոյական ընդհանուր համոզումն թէ Անգլիա հողային ընդարձակում չուզեր ի վնաս Թուրքիոյ, և այս առթիւ մեր տուած օրինակին ուրիշներ հետեւեցան։ Պայմանագիրը չունէր Եւրոպական տէրութեանց վաւերացումն, որք նորա գոյութեանն իսկ անտեղեակ թողուած էին. անոնք ընդունեցին զայն իբրև կատարեալ իրողութիւն, բայց իրենց դաշնագրական իրաւունքներն անով ջնջուած չհամարեցին։ Մեր Կիպրոսի վարչութիւնն իսկ անսովոր բան մ'ունի, դժուարութիւններ կը յարուցանէ թէ մեզ, թէ Թուրքիոյ և թէ տէրութեանց համար. և այդ դժուարութիւնք անլուծելի կը լինէին՝ եթէ տէրութիւնք անոնց նկատմամբ լաւութիւն պահելու չափ յօժարամտութիւն չունենային։ Այս ծանր առարկութեանց համամիտ է ժողովոյս մեծամասնութիւնը։ Բայց պահանջել կառավարութենէն որ յանկարծ անոր վերջ մը տայ առանձին գործողութեամբ, կրնայ ծանր հետեւանք ունենալ Արեւելից խաղաղութեան, և Դաշնադրութեան վերջնական վճռակին վրայ կարծիք չյայտնելով հանդերձ, կը խնդրեմ ժողովէն որ վեհափառութեան կառավարութենէն չպահանջէ յանկարծ վերջ տալ անոր։ Կիպրոս մեծ ծախք կը պատճառէ մեզ, և այս նկատմամբ այլ գէշ առեւտուր մ'եղած է. բայց այս բաներէն գանգատող երեսփոխանք չքննեցին այն խնդիրը թէ մեք հիմա ի՞նչ պէտք է ընեմք Կիպրոսը։ Կը համաձայնիմ Սըր Հ. Տ. Ուոլֆի հետ թէ անգամ մը ստացած լինելով զայն, անհնար է որ ետ դարձնեմք Օսմ. իշխանութեան։ Կիպրոսը գնելու և այս կերպիւ մեր պարտականութիւններէն ազատելու առաջարկին վրայ չեմ կրնար կարծիք յայտնել, ըստ որում այդ կէտը կը վերաբերի նախարարութեան անդամոց, որք ուղղակի պատասխանատու են երկրին կառավարութեան համար։ Այդ կղզին գնելու համար մեծ. կակ գումար մը վճարելու քաղաքականութեան մասին ժողովոյս մէջ կարծեաց անհամաձայնութիւն կրնայ լինել . . . (Սըր Չարլզ Տիլք հոս երկարօրէն կը խօսի Կիպրոսի և Թունուզի գրաւմանց բաղդատութեան վրայ։)

«Հիմա կուգամ խօսիլ Պ. Պաքսթըրի դիտողութեանց վրայ, որ ժողովոյս պաղատեցաւ զանց չընել Փոքր Ասիոյ հայաբնակ գաւառաց վիճակը։ Բայց վտանգ մը չկայ որ տէրութեանց կ. Պոլսոյ դեսպանները մոռնան այդ խնդիրը։ Անգլիական ներկայ կառավարութիւնն Արեւելից մէջ կարգադրութիւն պահանջող ամենէն ստիպողական խնդրոյ կարգն երրորդ ըրած էր զայն։ Հելլենական և Սեւլեռեան դժուարութիւններն այժմ լուծուած են, և այն . . . երրորդ խնդիրն ալ հիմա տէրութեանց կ. Պոլսոյ դեսպաններուն առջև է։ Պատուական բարեկամս Պ. Կոշըն, որուն ժողովոյս մէջ ներկայութիւնը մեծ հաճոյք կը պատճառէ ինձ, որ տաղնապալից պարագաներու մէջ մեր երկիրը ներկայացուցած էր կ.

* Ծիծաղելի գաղափար։ Ն Խ.

Պոլսոյ մէջ, և յաղթական յաջողութիւն մը ձեռք բերած էր, մինչ ի մօտ ունէր Փոքր Ասիոյ բարենորոգմանց խնդիրն, և ազնիւ Լորտըն որ այժմ անոր տեղը կը բռնէ ի Կ. Պոլիս, նոյնպէս մինչ իւր առջև պիտի ունենայ գայդ խնդիր: Զգուշ Պ. Կօշընի կարծիքը, բայց ես ինքս այնչափ կարեւորութիւն չեմ տար հայաբնակ գաւառաց կառավարչին ո՛ր կրօնքէ —(քրիստոնեայ թէ իսլամ)— լինելու խնդրոյն, որչափ անոր վարչութեան հանգամանաց: Եթէ հաւատարիմ կառավարիչ մը լինի, անոր վարչութենէն բարիք կրնայ ծնիլ, ինք ո՛ր կրօնքի ալ պատկանի: Սըր Հ. Տ. Ուոլֆ հեգնեց Եւրոպիոյ ներգաշնակ գործողութիւնն Փոքր Ասիոյ բարենորոգմանց խնդրոյն վերաբերութեամբ, բայց տէրութիւնք մինչ համաձայնութեամբ գործած են, թէ և այս իրողութիւն տարակուսելի թուի Պ. Աշմէտ Պարթլէթի (Պէրլինի): Սըր Հ. Տ. Ուոլֆ ըսաւ թէ մեք իշխանութեան անցնելէ ի վեր Յունաստանին քիչ մը հող տալէ ուրիշ բան մը չըրինք Արեւելից առ կախ խնդիրներուն կարգադրման համար: Իւր ուշադրութենէն կը վրիպին Սեւ լեռան սահմանագլխոյ խնդիրներն, որք պահ մը Եւրոպական պատերազմի երկիւղ տուին: (Սըր Զարլզ Տիլք հոս Տուլչինեոյի և այլ Եւրոպական խնդրոց մանրամասնութեան մտնելով, կը հերքէ այն կարծիքը թէ Գերմանիա չէր ուզեր Անգլիոյ գործակցիլ Արեւելեան խնդրոյն մէջ. ընդհակառակն, Անգլիոյ և Գերմանիոյ համաձայնութեամբ շատ աւելի գործ կատարուած է վերջին ամիսներս, քան թէ ուրիշ ո՛ և է երկու տէրութեանց համաձայնութեամբ:)

Պ. ՊՈՒՐՔ, որ նախորդ վարչութեան մէջ Լորտ Սալիսպըրիի տեղակալն էր, պատասխան մը տալով առ Սըր Զարլզ Տիլք, կ'ըսէ.

“ Սըր Զարլզ Տիլք յիշեց Անգլօ-Թուրք պայմանագրին դէմ եղած մի քանի ծանր առարկութիւնները. բայց ուրախ եմ լսելով որ Վեհ. Թագուհւոյն արդի կառավարութիւնը մտադիր չէ Կիպրոսը Թուրքիոյ ետ տալու: Նկատելով որ Թուրքիա իւր պարտականութիւնները դեռ կատարած չէ, մեք Անգլօ-Թուրք պայմանագրին յարգած լինելու համար, ի պահանջել հարկին պարտաւոր չենք պաշտպանելու Փոքր Ասիան: Բայց ընդհանուր կերպիւ, մեք պարտաւոր ենք դէմ դընելու Փոքր Ասիոյ վրայ Ռուսական յարձակման մը: Թէ՛ առեւտրական և թէ՛ քաղաքական տեսակէտով, Փոքր Ասիոյ Ռուսական գրաւումն այս երկրին (Անգլիոյ) շահուց վնասակար է: Այսպէս, Ռուսիա իւր Սեւ ծովու և Չէրքէզստանի գաւառները չգրաւած, Արեւելից այդ կողմերը բաց էին մեր վաճառականութեան. բայց Ռուսական գրաւմէն ի վեր, մեր վաճառականութիւնը բոլորովին վերջ գտաւ Ռուսիոյ պահպանողական քաղաքականութեան պատճառաւ: Անգլիական վաճառականութիւնը տկարացնելու և անոր տեղ Ռուսական վաճառականութիւնը զարգացնելու օգուտները Ռուսերն ալ հասկցած են, ինչպէս կը տեղեկանանք Ռուսիոյ պաշտօնական օրաթերթին մէջ երեւցած յօդուածներէ: Ռուսիա Եփրատի հովիտն և Պարսկաստանի կողմերը տանող ճանբաները բռնածին պէս, Պարսկաստանի բոլոր վաճառականութիւնը պիտի կորսուի Անգլիոյ համար, զի հոն ալ Ռուսիա իւր ուզած քաղաքականութիւնը պիտի կրնայ բռնել: Քաղաքական խնդրոյն նկատմամբ ալ, տարակոյս չկայ որ եթէ Ռուսիա առնէր Փոքր Ասիան, Արեւելից մէջ Անգլիոյ դիրքն անպաշտպանելի պիտի լինէր: Այսպիսի մտածութեամբք է որ ես կը կարծեմ թէ Անգլօ-Թուրք պայմանագիրն ուղիղ էր սկզբամբ, և կնքուած ժամանակ շատ լաւ կերպիւ կը պաշտպանէր մեր իրաւունքները: Սըր Զարլզ Տիլք կը կարծէ թէ գաղտնի կնքուելուն համար այդ պայմանագիր մի մեծ ոճիր եղած է. բայց եթէ “ Եւրոպական Ներդաշնակութեան „ հաւանութիւնը խնդրէինք, բնաւ չէինք կրնար կնքել այդպիսի պայմանագրութիւն մը: Ես կը հաւատամ թէ Եւրոպական Ներդաշնակութիւնն օգնչելի գործի մ'է ինչ ինչ նպատակներու համար, բայց և այնպէս Անգլիա պարտաւոր է պաշտպանել իւր մասնաւոր շահերն յԱրեւելս: Այս գիշերուան վիճաբանութիւնն ո՛չ մի կերպիւ կ'ապացուցանէ ինձ թէ նախորդ կառավարութիւնն անիրաւ էր այս նկատմամբ բռնած ընթացքին մէջ: Բայց ուրախ եմ տեսնելով որ Ժողովն առիթ ունեցաւ վիճելու այս խնդրոյ վրայ. զի փափաքելի է որ լաւ հասկցուի ուրիշ երկիրներու մէջ թէ Անգլիոյ կառավարութիւնը մտադիր չէ՛ լքանել Թուրքօ-Անգլիական պայմանագիրն և ետ տալ Կիպրոսն, և թէ նախորդ կառավարութեան սկսած քաղաքականութիւնն իւր բոլոր ոյժով կը շարունակի ընդհանրապէս Եւրոպիոյ և մասնաւորապէս Անգլիոյ օգտին համար „ (1)

(Շարունակելի.)

ԹՌՉՏՈՒՆ ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

Մինչդեռ աստեղազարդ գիշերներու մէջ մարդկային սեռին մի բաւական մեծ մասը, զանազան սրտայոյզ զգայմամբք լի, երկինք կ'դիտէ և լուսաւորներուն անհամար բազմութեան առաջ անսահման զարմացմամբ կ'յափշտակուի. մինչդեռ մեր հոգին, աստղէ աստղ արշաւելով և անեզրութեան գաւառներուն մէջ թեւածելով, ապշած, զարհուրած, առանձին և մերկ կ'գտնէ զինքը, և անհասանելի էակին՝ Աստուծոյ՝ գիրկը նետուելով քիչ մը սփոփանք կ'գտնէ, որպէս անծանօթ սեւամորթէ մը տհաճելեալ մանկիկ մը իւր մօրը ուսին վերայ կ'ծածկէ իւր գլուխը. մինչդեռ պահ մը զինքը և իւր ընկերները մոռնալով, մոլորեալ, անհանգիստ, անձկալից, երկնային գունտերուն մէջ դեգերելէ յետոյ, մարդկային էակը կ'վերադառնայ իւրեան, և իւր անկարողութեան և տկարութեան համար հառաչելէ և իւր թշուառութեանը վերայ արտասուելէ յետոյ, անհունը կ'մոռնայ և իւր շուրջը դժնդակ զբօսանաց և հեշտութեանց կ'յարի, ցոլացմունքը կ'դիտէ, լուսավառ ծովը կ'հայի, կ'երգէ, կ'խնդայ, կարգ մը մարդեր, որք կարի սակաւաթիւ են, բայց որոց համբերութեան չափը անեզր է, անընկճելի յարատեւութեամբ երկինք կ'դիտեն, նորա գործերուն կ'խառնուին և դիտակի հարուածով անսահմանութիւնը նըւաճել կ'մտածեն:

Այս անձերը որ Գալիլէօս, Նիւթըն, Հէրշէլ, Լըվէռիէ կ'կոչուին, հանճարեղ և հաշուագէտ մտածողներ են, և մեք չենք կարող ոչ նոցա հաշիւներուն խելք հասցունել և ոչ կարծել թէ աւելորդ և բոլորովին անօգուտ են նոցա գիշերային աշխատութիւնքը. վասն զի գեղեցիկ է համաստեղութիւնքը ճանաչել որպէս կ'ճանաչեմ ես մեր թաղին փողոցները. գեղեցիկ է այս ինչ աստղին ասել հեռւէն. Երկու ամիսներէ յետոյ կրկին կ'տեսնուինք, կամ՝ դու չե՞ս այն լուսաւորը, զոր անցեալ գիշեր տեսայ և որոյ հեռաւորութիւնը և մեծութիւնը չափեցի: Զուարճալի է երկնի կամարին վերայ գնդերը կարգերու բաժանել և այդ կարգերուն իւրաքանչիւրին անուն մը տալ, որպէս վաճառական մը իւր վաճառքները դասակարգութեանց կ'որոշէ և անհամար մասերու մէջ անմիջապէս պէտք եղած կտորը կ'գտնէ:

Այլ երբեմն այդ գիտուն մարդերը չափազանց յառաջ կ'երթան և այնպիսի գործունէութիւնք կը վերագրեն աստղային մէջ երկնային մարմիններուն, որ ոչ նոցա մտքէն կ'անցնին և ոչ մեր գործին կ'գան:

Այսպէս է որ քանի մը ամիսներ յառաջ Ամերիկայի մէջ գիսաւոր աստղ մը տեսնուելով, աստղագիտութեան շնորհիւ, ոչ սակաւ սարսափ ձգեց և կ'ձգէ դեռ խեղճ մահկանացուներուն սիրտը, որոց ասացին թէ այդ աստղին երեւումն իւրեանց հասարակաց բնակարանին յաւէտ կործանման նշանն էր:

Դիտարանները մարդկային իմաստութեան Բաբելոնի աշտարակներն են, և նոյնչափ միայն կ'ծառայեն զմեզ մեր յաւիտենական ագիտութենէն փրկելու, որչափ նոր ջրհեղեղէ մը պիտի ազատէր զինքը Աստուածայոյն չինուածը, եթէ երբէք Ամենակալին չուղէր թոյլ տալ նմա ի գլուխ հանել զայն:

Զայս կ'մտածեմ ոչ թէ, որպէս քիչ մը յառաջ ասացի, ենթադրելով որ աստղագիտական աշխատութիւնք բացարձակապէս անպիտան են, այլ գիտելով որ երբեմն տարօրինակ սխալմանց և անհեթեթ յղացմանց ընդունակ կարեն լինել Կոպեռնիկոսի աշակերտները. և թէպէտ չեմ ոչ յայնցանէ որք թերեւս դատապարտելի ժպիտով մը իրենց ձեռները կ'շփեն, մտածելով որ տեսական աւերման նման հեռաքրքրական պատահարի մը ականատես պիտի լինին, և ոչ յայնցանէ որք մանկօրէն այնչափ կ'սոսկան, որչափ ես կ'սոսկամ պատերազմներէն, այլ չկարեմ անտարբերութեամբ տեսնել տարաբաղդներու բազմութիւն մը աշխարհեկեալ և դալկահար, զի աստղաբաշխ մը կամեցած է զուարճանալ՝ զնոսա աշխարհեկեալ և դալկահար տեսնելով:

Ինձ գալով, որովհետև ես ալ ուրիշի մը պէս իմ կարծիքն և ենթադրութիւնն ունիմ, ես գրեթէ կ'հաւատամ որ այդ գիսաւորը նըշան է որ այս տարւոյ մէջ պատերազմ տեղի պիտի ունենայ, վասն զի, որպէս այնչափ խելքով կ'ասէ ուրեք Քամիլ Ֆլամմարիոն, Ֆրա[illegible]վաղդային պատերազմէն ի վեր եղա՞ծ է երբէք տարի մը, յորում մեր հանճարեղ մարդկութիւնն իւր զարգացման [illegible] այս կամ այն կէտին վերայ զինուոր փորձած չը լինի:

Ես յայնժամ, անտանելի ցասմամբ և վիշտերով լի, կ'մտածեմ մարդկութեան վերայ, կ'մտածեմ անիրաւութեանց վերայ, թափուած արեանց վերայ, և յուսահատի հառաչ մը կ'արձակեմ, զի ոչինչ կարեմ առնել այդ չարիքը արգիլելու համար: Ես որովհետև գրեթէ յուսահատած եմ որ մարդերն օր մը լաւագոյն պիտի կարենան եղնել, վշտամորմոք անէծք մը կ'արձակեմ իմ շուրջը, որպէս Մարիոս իւր աւերակներուն վերայ, և կ'արտասուեմ:

Այլ արտասուքներ կան որ չեն տեսնուիր, որպէս նաև երկնից մէջ գաղտնիքներ կան որ չեն իմացուիր: Վայրապար աստղաբաշխներն, եթէ կ'փափագին անհասանէն խորհուրդներ կորզել, պիտի ջանան նորանոր աստղեր գտնելէ աւելի բան մ'առնել. և վայրապար, աւա՜ղ, իմաստասէրները պիտի ջանան մարդկութեան վիճակը բարւոքել, եթէ երբէք խորհուրդներուն գիտակցութիւնն և նպատակն այդ է:

Ամեն պարագայի մէջ, կ'փութամ յայտնել թէ այն հաւանականութիւնը որ մի քանի ամիսներէ յետոյ երկրագունդին աւերումը կ'ենթադրէ, լրջամիտ և արժանահաւատ գիտուններու կողմէ բոլորովին լռուած է, և հետեւաբար խոհեմութեամբ խնդակցութիւնս կ'յայտնեմ այնոցիկ որք մանկօրէն այնչափ կ'վախնան, որչափ Վոլթեր՝ նախապաշարմանցմէ, և լաւագոյն առիթներու սպասելու համբերութիւնը կ'մաղթեմ այնոցիկ, որք արդէն սկսած են նորօրինակ տեսարան մը տեսնելու քիչ շատ մարդակեր զուարթութեամբն համակիլ:

Ց. ՍԵԹԵԱՆ

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
Ի ՓՈՔՐ ԱՍԻԱՅ

Զմիւռին, Յունիս 20/2 Յուլիս 1881

. . . Խմբագիր.

Անցեալ 15/27ին երկուշաբթի օր կէս օրէն վերջն ըստ սովորական արարողութեան կարդացուեցաւ կայսերական ֆէրմանը, որով Վսեմ. Ալի փաշան ընդհանուր կուսակալ կ'անուանուի Այտընի վիլայէթին. ընթերցման ներկայ էին բոլոր ազգաց ներկայացուցիչք, ինչպէս նաև մեր Գեր. Ս. Առաջնորդ Հայրն:

Բարձր. Կուսակալն այդու հրամաններ տուաւ քաղաքիս շրջակայքը ասպատակող հրոսակներն իսպառ ջնջելու համար. արդէն մի քանի օրէ ի վեր Պօռնապատի և Նիմֆիոյի դաշտերուն մէջ բազմաթիւ ձիաւոր և հետի ժանտարմներ ցրուած են՝ այդ աւազակաց պարագլուխներն և չարագործութեանց բուն խոկ հեղինակն եղող մեղսակիցները խուզարկելու և ձերբակալելու համար: Նոյնպէս մի քանի ժամանակէ ի վեր քաղաքիս մէջ աւազակութիւնք յաճախած են. սակայն քաջայոյս եմք որ Նորին Վսեմութեան աչալուրջ հըսկողութեան շնորհիւ քիչ ժամանակէն այդ աւազակութիւնք վերջ կը գտնեն և ապահովութիւնը կը հաստատուի:

Նախորդ նամակացս միոյն մէջ խօսած եմ՝ Գասապայի երկաթ ուղւոյ գըծին՝ Սալիհլի գիւղէն երկրորդ ճիւղաբաժանումով մի մինչև Գարահիսար շարունակուելու մասին: Սալիհլի գիւղը խիստ հարուստ և մշակութեան յարմար հող մ'ունի. սակայն բոլորտիքը գտնուած 500 արտավարէն (տէօնիւմ) աւելի ընդարձակութիւն ունեցող ճախճախուտ դաշտն՝ 2000 արտավարի չափ արտերուն խոպան և անմշակ մնալուն պատճառ կը լինի, որով մինչև ցարդ տեղացի ժողովուրդը չէր կարող իւր պիտոյից բաւական եղած սերմը ցանել և տէրութեան գանձն ալ մեծապէս կը վնասէր: Դարձեալ նոյն ճախիններուն պատճառաւ տեղւոյն բնակիչք գրեթէ մինչ ջերմէ բռնուած և վատառողջ են, և ունեցած արտերնին՝ անբերրի և անպըտուղ երեսի վրայ մնացած են. ամառուան կիզիչ տաքութենէն սոյն ճախճային տեղերէն ելած դարշահոտ կազերը շնչելով՝ օդին մէջ կը ցնդին և Սալիհլիի և մերձակայ գիւղերու ընակչաց վատառողջութեան պատճառ կը լինին: Այս անպատեհութեանց առաջն առնելու և միանգամայն նոր շինուելիք երկաթուղւոյն առթիւ գաւառիս Հասարակային շինութեանց երկրաչափներու կողմէն պատրաստուած յատակագծին համեմատ՝ 6 մէթրօ լայնքով և 75 սանթիմէթրօ խորութեամբ ուղիղ գծով ջրանցք մի բացուեցաւ, և ջրոյ հոսանքին չափաւոր արագութիւն մի տալու համար՝ ջրանցքի լայնութեան և ջրոյ ծաւալին համեմատ [illegible] չեղութիւն մի (բանդ) տրուեցաւ. այս ջրանցքի բացման համար գացած ծախուց գումարն է 45,000 ղրշ, այսօր յիշեալ ճախիններն ցամքած են արդէն և ըստ բաւականի մշակուելու յարմար վիճակի մէջ են: Կը յուսացուի որ քիչ ժամանակէն նորբացուած ջրանցքին երկու եզերքները տնկուած ծառերը նոյն տեղւոյն կլիմային մեծ փոփոխութիւն մի կը բերեն:

* * *

Մեր Գուշ-Ատայի բարեկամներէն մին յիշեալ քաղաքին վրայ հետեւեալ տեղեկութիւններն հաղորդած է մեզ. տեղեկութիւններ՝ որոնք բաւական լոյս կը սփռեն ցարդ մութի մէջ մնացած հայաբնակ քաղաքին անցեալ և ներկայ վիճակին վրայ:

Սքալանօվա կամ Գուշատա՝ Իզմիրէն 66 հազարամեթր դէպ ի հարաւ համանուն ծոցին մէջ երբեմն վաճառաշահ քաղաք էր: Դեռ Այտընի երկաթուղին չը շինուած՝ կեդրոն եղած էր նա Փոքր Ասիոյ գրեթէ բոլոր բերքերուն: Նաւահանգստին մէջ անպակաս լին Եւրոպեան և Ամերիկեան առագաստ նաւեր. քաղաքը բազմամարդ էր և բնակչաց մեծագոյն մասը հարուստ: Սակայն երկաթուղւոյն շինութենէն ի վեր հետզհետէ իւր նախկին պայծառութիւնը կորոյս, բնակիչներուն շատը ցրուեցան, և մեծ շուկայի նշանաւոր կրպակները փակուեցան, այնպէս որ այժմ [illegible] քաղաքի մը ամայի կերպարանքն ունի: Այսու ամենայնիւ, գաւառ քաղաքացիք դեռ կը յուսան Այտընի առջեւ անցնող երկաթուղւոյ գիծն երկընցնել դէպ ի Սքալանօվա և այս կերպով վերստին ձեռք բերել այն ամեն իրաւունքներն՝ զորս իրենց անդութ հակառակորդն (Զմիւռին) յափշտակած էր... Աւելորդ է ասել՝ թէ մարդ գիւղերու այսպիսի հեշտ երազներ կ'ունենայ՝ երբ իւր գլուխը սակաւ ինչ բորբոքած է այն ազնիւ նեկտարով՝ զոր Բաղոս՝ շրջակայ բլրակներէն առատութեամբ դէպ ի քաղաք կը հոսեցնէ...:

Սքալանօվա երկու լերանց զառիվայրին վրայ շինուած է, որոց մին Յունաց Թաղը կը կազմէ և միւսը Տաճկաց, իսկ Հայոց սակաւաթիւ տուներն ձորի երկայնքը շինուած են: Բնակչաց թիւն է 8,000, որոց 80ը Հայ: Սոքա ինչպէս յայտնի կ'երեւի յիշատակարաններէն՝ գաղթած են Պարսկաստանէն: Նախ՝ բաւական տարիներ եկեղեցի չունեցան. ապա մեծ դժուարութեամբ հրաման առացան հատ մը կառուցանելու. սակայն այնչափ սաստիկ էր Ենիչէրիներու ազդած սարսափն, որ նորակառոյց շէնքն միայն փոքրիկ տունէ մը տարբերութիւն չ'ունէր, և դեռ մինչև ցայսօր նոյն վիճակին մէջն է. միայն Մեծ. Օվիկ աղա Գասպարեան՝ վերջին տարիներս մէջը այլ և այլ նորոգութիւններ ըրած և քովն ալ զանգակատուն մը բարձրացուցած է: Ի վերջոյ առիթ պիտի ունենամք այս ազնիւ անձին վրայ խօսելու:

1830ին Գասպար աղա տեսնելով որ Եկեղեցին պարտական է և զուրկ նուիրական անօթներէ, իւր վրայ կ'առնու գանձապետութեան պաշտօնն և իւր գործունէութեամբ փութով կը հատուցանէ պարտքն և անօթները կը ձուլացնէ (1): Գասպար աղա ո՛չ թէ միայն եկեղեցասէր այլ նաև դպրոցասէր եղած է. և այնպիսի ժամանակի մը մէջ՝ ուր ժողովուրդը դեռ ևս ուսման յարգը չգիտէր, յաջողած է նա կառուցանել մի վարժարան ծովահայեաց դիրքով: Ուսումնականներու ցեղէն էր այս անձը, որք կորիճ և տաղանդաւոր մարդիկ էին և Ռուսիոյ մէջ այլ և այլ բարձր պաշտօններ կը վարէին: Իւր երեսնամեայ պաշտօնավարութեան ժամանակ մեծապէս երախտապարտ կը կացուցանէ ժողովուրդն՝ այլ և այլ բարեգործութեամբք, այնպէս որ մինչև ցայսօր օրհնութեամբ կը յիշատակուի իւր անմահ անունը:

1860ին նորա որդին՝ Օվիկ աղա Գասպարեան կը շարունակէ վարել գանձապետութեան պաշտօնը: Այն ատեն եկեղեցւոյ դրամն 600 ոսկւոյ մօտ էր, զոր արդիւնաւորած էր Գասպար աղա իւր անդուլ գործունէութեամբ: Օվիկ աղա Գասպարեան իւր պաշտօնավարութեան ժամանակ կը ջանայ նոյն գումարն աւելցնել և վարժարանը բարեկարգել: Սակայն ժողովրդեան մէջէն քանի մ'անձինք, որք առեւտրական գործերու մէջ մեծամեծ կորուստներ ըրած էին, Սահմանադրութիւնը պատրուակ բռնելով՝ կը գրգռեն ժողովուրդն և կը համոզեն որ Թաղականաց ժողով մը կազմէ և ազգային դրամն անոր յանձնէ: Ուստի Զմիւռնիոյ Թաղ. ժողովոյ որոշմամբ Գեր. Մակար Ծ. վարդապետը գալով՝ մի առ մի կը քըննէ հաշիւներն և նոցա օրինաւորութիւնը թէ՛ իւր կնքով և թէ՛ ժողովրդեան ստորագրութեամբք վաւերացնելով՝ քըւէից բացարձակ առաւելութեամբ Թաղականներ կը կարգէ: Այս քննութեամբ կը հասկցուի՝ թէ Օվիկ աղա 18 տարուան մէջ 1080 Օսմ. ոսկի ծախք ըրած է դպրոցին համար. 700 ոսկի ազգային այլ և այլ պէտքերու համար: Իսկ նորընտիր թաղականաց յանձնած է 1000 ոսկւոյ կանխիկ դրամ հանդերձ սպասամուրհակօք և 800 ոսկի արժէք ունեցող կալուածներ, ընդ որս և Զօր[illegible] անուանեալ ծովափնեայ [illegible]: Զմիւռնիոյ Թաղ. ժողովն յատուկ նամակաւ շնորհակալութիւն յայտնեց նմա՝ իւր անձնուէր ծառայութեանց համար:

Յաջորդ նամակաւս մի լիովին տեղեկութիւն պիտի տամք դպրոցին և նորա արժանաւոր հոգաբարձուին վիճակին և նորընտիր թաղականաց ընթացքին վերայ, որք Սահմանադրութիւնը՝ Ազգին դրամներն իրենց մէջ հաւասարապէս բաժնելու տեսակէտով ըմբռնած էին:

ԶԳՕՆԴԱՏ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ
Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՎԵԱԼՑ

Ցուցակ Նուիրատուաց Թօլէ է Տրապիզոն

Մեծ. Տեարք	Արծթ. ղհկն.
Սարգիս Կ. Թովմասեան	10
Հաճի Յարութիւն Տիրատուրեան	15
Նիկողոս Կ. Թովմասեան	15

(1). — Վաղը կը թարգմանենք Պ. Կլատսթօնի պատասխանը:

(1) Սոյն անօթներու ամենն՝ ոսկեզէն և արծաթեղէն՝ 50 օխայ կը կշռեն, առանց հաշուելու 1/2 օխայ կշռող ոսկի խաչը:

Մանուկ Հ. Հովուեան	15
Խաչիկ Կ. Պօզմաեան	15
Հաճի Մկրտիչ Ա. Խաչեան	20
Մանուկ Ն. Թովմասեան	20
Բարսեղ Մ. Շէհրիկեան	20
Կիրեղ Չէքէնեան	30
Մկրտիչ Գ. Խաչեան	15
Պետրոս Գ. Գարակէօզեան	20
Մկրտիչ Գ. Միթէլճեան	25
Կոստանդի Կօլէեան	10
Անաստաս Բանաեօտի	10
Եօրտան Պայրաքտարեան	10
Բանաեօտի Պաեօտիս	10
Յարութիւն Կ. Պօզմաճեան	40
Տիմիթրի Խանչարեան	5
Իսպիրօ Հաճի Մուխախլիտիս	5
Եօրկի Խանչարիտիս	5
Եանի Վարեօզ օղլու	5
» Կօլէեան	10
Կուտ օղլու Հասան էֆ.	10
Ապաճի Եանի	5
Վեց անուղղակի տրոց պաշտօնեայ Գաբրիէլ	10
Հարիւրապետ Խամդիլ էֆ.	5
» Օսման էֆ.	5
Թուրվէնտ տուտու Ն. Խըտըչեան	20
Կուլէին զատէ Մահմուտ էֆ.	5
Էլէմիս զատէ Թէմէլ աղա	5
Մկրտիչ Յ. Յակոբեան	55
Յովհաննէս Ա. Շէհրիկեան	30
	500

Վերոգրեալ հինգ հարիւր (500) արծ. դահեկանի գումարն, կեդր. Յանձնաժողովս ամբողջ գանձած է։

Համարակալ Գանձապետ
Գ. Յ. Յովակիմեան Աբէլ Կիւլէկեան

ԱՐԱՄԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ԱՐԱՄԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ Պատիւ ունի ծանուցանել յարգոյ հասարակութեան որ ուղղակի յարաբերութիւն է հաստատած Փարիզի, Պելճիոյ և Զուիցերիոյ բոլոր դրատանց հետ։

ԱՐԱՄԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ Կ՚ընդունի Փրանսերէն՝ ուսումնական իրաւաբանութեան, բժշկական, դասական և արհեստական գրեանց յանձնարարութիւնք։

ԱՐԱՄԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ, Կ՚ընդունի պարգևի, տպարոց նուէրի վերաբերեալ, ամէն կարգի գիներով գրեանց յանձնարարութիւնք։

ԱՐԱՄԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ Կը կատարէ Փրանսայի, Պելճիոյ և Զուիցերիոյ մէջ հրատարակուած ամէն տեսակ լրագրաց, պարբերական հանդէսներու բաժանորդագրութիւնք։

ԱՐԱՄԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ Կ՚ընդունի մանկավարժական նիւթերու, դպրոցական պիտոյից յատկացեալ ամէն կերպ յանձնարարութիւնք։

ԱՐԱՄԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ Կը հայթայթէ նաև Փրանսերէն գրոց ցանկեր՝ փափաքողաց ձրիաբար. միայն բոլթայի ծախք առնելով։

Արամեան գրատունը սոյն կարեւոր գործին ձեռնարկած առեննընկատողութեան առած է ժամանակին դրամական տագնապը և միայն հարիւրին 5. 10 և 15, ըստ զանազան տեսակի գրոց. փոքրիկ շահոյն գոհ կըլլայ։ Յանձնարարութիւնք փութով կը գործադրուին։

ԸՆՏԻՐ ՔԱՂՄԻՐՆԵՐ ՈՒ ՇԱՅԱՔՆԵՐ

Փոքր Ասիոյ ԿԻՒՐԻՆԻ տեղական գործարաններէն ելած զուտ բուրդէ դիմացկուն և գեղեցիկ քաղմիրի և Շայաքի զանազան տեսակներ։

Կը ծախուին Կ. Պոլիս Պահճէ-Գաբու Ղարաղօլին դէմի Թիւ 5 խանութը։ 3

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԵԷՆԻՃԷ ԾԽԱԽՈՏԻ
ԳՕՆԹԻ ԵՂԲԱՐՔ ԵՒ ՇԱՀԻՆԻ

109—Ղալաթիա, Սանտըքճըլար փողոց—109

Ստորագրեալքս առևտրական բոլոր պատասխանատուութիւնը մեր վրայ առնելով, Քօնթի եղբարց և Շահինի հետ ընկերութեամբ Ղալաթիոյ Սանտըքճըլար փողոցը թիւ 130 գործատուննհաստատեալնուս ՚ի վեր՝ արժանապէս քաջալերուեցանք պատուարժան յաճախորդաց բազմութենէն։ Ամէն ոք լաւ գընահատեց մեր գործարանէն ելած ծխախոտոյն ընտրութիւնը, ճաշակը և գիներուն չափաւորութիւնը տեսակներուն համեմատութեամբ. ուստի և մեզ հարկ եղաւ, աւելի ընդարձակ ասպարէզ մը տալ մեր գործառնութեանց։

Եւ նախ՝ մեր գործարանն ու վաճառատունը փոխադրեցինք առաջնոյն դիմացը 109 թիւ շէնքին մէջ, որ իւր անհամեմատ ընդարձակութեամբը խիստ յարմարութիւն ունի թէ մայրաքաղաքիս թէ գաւառներէն և թէ օտար երկիրներէ եկած բազմաթիւ հրամաններըն յոյժ գոհացուցիչ կերպիւ և փութով կատարելու.

Երկրորդ՝ ծխախոտոյ բերքն արտադրող ամեն կողմ և մանաւանդ Ղէնիճէ յատուկ գործակալներ կարգելով սկսած ենք մասնաւոր խընամօք պատրաստել տալ բերքը և ահա այս խնամոց և զոհողութեանց շնորհիւն է որ այսօր ամէնընտիր և հոտաւէտ ծխախոտներ կարող ենք մատակարարել նաև 150նոց, 200նոց, և 300նոց և աւելի բարձր գիներով ըստ տեսակին.

Այսուհետեւ ոչ ոք պիտի վարանի իւր ճաշակին յարմար ընտիր ծխախոտ գտնելու մասին, բաւական է գիմել մեր վերոյիշեալ գործատունն ՚ի Ղալաթիա Սանտըքճըլար փողոց թիւ 109, և կամ ամեն ծխավաճառներէ խնդրել մեր գործարանէն ելած ապրանքներէն։

Ծան. Օտար երկիրներէ ապրանք ուզողները կըմանակցին այն մենաշնորհին, զոր ունիմք կայսերական կառավարութենէն, որ է պանտրօլի տուրքէն ազատ ըլլալ, որով 0/0 ին 20 չափ կը շահենան։

Վաճառատուներն են.
Ղալաթիա Սանտըքճըլար Թիւ 109
Չըրսուն գաբու Ջէօմլէկ-
ճիլէր » 29
Էմին-Էօնիւ » 56

ՏԷՄԻՐՃԱՓՈՒԼԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

ԽՄԲԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՑ
Կ. ՊՈԼԻՍ ՃԷՆԱԼ ՊԷՑ ԽԱՆ

Կ. ՀԱԶԱՐԵԱՆ

ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԾԽԱԽՈՏԻ

Մեծ Զուռնա խան, Քեթէնճիլէր Գաբու, 106

Ծխախոտի հանրածանօթ վաճառականներէն Հազարեան կարապետ էֆէնտիի նորոգ հաստատած վերոյգրեալ գործարանին Եէնիճէյի հոտաւէտ կէօպէք, Տրամայի Քըր և Սամսոնի Պաֆրայի ըսուած ընտիր տեսակներէն պատրաստած թէ՛ սիկարէթ և թէ չարդած ծխախոտները, որք իրենց կատարեալ և անխառն ընտրութեամբն հանդերձ, հնար եղածին չափ չափաւոր գներով են, իւր բազմաթիւ յաճախորդաց կողմանէ ցայգ ըստ արժանւոյն գնահատուեցան։

Գործարանս իւր արտադրութեանց այսպիսի կարճ միջոցի մը մէջ գըտած սոյն հազուագիւտ ընդունելութենէն քաջալերեալ, այսուհետեւ ալ ամեն խնամ՛ք և մինչև իսկ զոհողութիւն չպիտի խնայէ միշտ մի և նոյն ընտիր և անփոփոխ տեսակաւ ծխախոտ պատրաստելու, առանց գներուն չափաւորութեանը դպչելու։ Ասոր ճշդութիւնն ստուգել յաճախորդաց կը վերաբերի։

Յատուկ յանձնարարութիւնք ալ ճշդիւ և մասնաւոր խնամօք կը կատարուին թէ՛ մայրաքաղաքիս համար, թէ՛ գաւառաց և թէ արտասահման երկիրներու։ Այս վերջնոյ համար պատրաստեալ ծխախոտք ազատ են Պանտըրօլի տուրքէ։

Յանձնարարութիւնք պէտք է ուղղուին առ Պ. Նիկողայոս Հազարեան գործակալ վաճառմանց ի նմին գործարանի։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

Ղալաթիա 23 յունիս.

Օսմ. Քօնս. գոցուեցաւ		17, 8
» » բացուեցաւ		17, 9
» » կէս օրին		17, 7

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

		Անգղ. լիր.
Սօսիէթէ ժէնէրալ 6 0/0	»	5,18
» Օթօմանի	»	3,35
Կ. Պոլսոյ Պանքան	»	11,
Քրէտի ժէնէրալ 6 0/0		6,
Փոխ. 1863 (Մութոն) 6 0/0	Ֆր.	84,
» 1865 (») 6 0/0	»	85,
» 1869 (Բինար) 6 0/0	»	84,
» 1872 (Պօն տիւ Թրէզօր)	»	28,50
» 1873 (Բինար) 6 0/0	»	83,
Րումէլիի երկաթուղի	Ֆր.	53,50
Լաւրիում	»	136,
Թրամուայ	Օսմ. լիր	370,
Թղթադրամ	»	1020
Հէվալէսիզ		70,
Րէքօր		53

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՑ
(Օսմ. ոսկին 100 ղրշէն) Ղրշ.

Անգղիական ոսկի	109 28
Գաղղիական »	87 24
Բօլ	90 8
Գրիմից	51 25
Գառայոն թուղթ 8 րուպլի 87 գարիք	
Գառայոն արծաթ (Նոր)	92 10
Մէճիտիէի տարբերութիւն	8
Վեցնոց	127
Հինգնոց	210 30
Հինգնոց (անկէտ)	178
Մէթալիք	205
Պղինձ (գնուանական)	750

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտրա 4 յուլիս.

Անգղ. Քօնս.	101 5/16
Օսմ. »	16
Փոխ. 1865	18 1/2
» 1869	18 1/8
» 1871	78 1/2
» 1872	29
» 1873	17 7/8
» 1877	91
Պանք Օթօման	15 3/4
Ռուս. փոխ. 73ի	90 1/2
Եգիպտ. միացեալ	77 1/4
» արտօնաւոր	98 3/8
Տայրա Սանիէ	76 1/4
Փոխ. Ռօշիլտ	97 3/8
Փոխանակագիր Փարիզի վրայ	

Փարիզ 4 յուլիս.

Դաղղ. Քօնս. 5 0/0		119 47 1/2
» » 3 0/0		85,85
Օսմ. Քօնս.		15 95
Փոխ. 1865	Ֆր.	89
» 1869		90.
» 1873		89.
Օսմ. Երկաթուղի		54.
Պանք Օթօման		654 37 1/2
Քրէտի Լիօնէ		953.
Ռուս. փոխ. 5 0/0 (1877)		96 3/8
» » Արևելեան		61 1/2
Իտալ. Քօնս.		93 60
Եգիպտ. միացեալ		394 37 1/2
Փոխանակագիր Լոնտ. վրայ		25.29

Վիէննա 4 յուլիս.

Փոխ. Լոնտրայի վրայ	116 90
Րումէլիի երկաթուղի	25.50

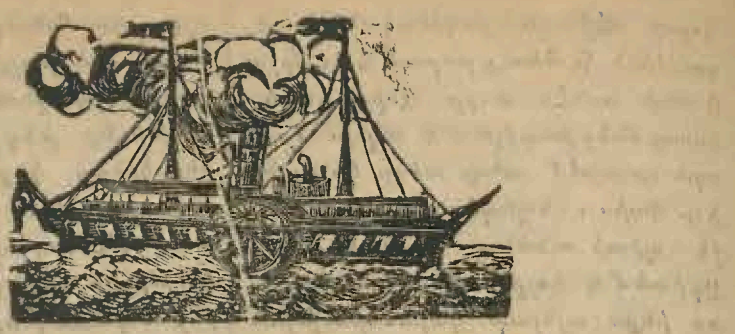

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷԻ
ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐՈՒՆ ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԺԱՄԵՐԸ

1881 ՅՈՒՆԻՍ 1 ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒՆԻՍ 30

ԲՈՍՓՈՐԷՆ ԻՋՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ

Ժամ	Եւրոպական եզերք	Թիւ
10 45	Եէնիմահալլէէն Մէզարպուրնու, Պէյլիքտաշ, Թարապիա Եէնիքէօյ Սթէնեա. Պօյաճըքէօյ. Ռ. Հիսար. Պէպէք. (Արնաւուտ գիւղի շոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի.)	20
11 30	Ր. և Ա. Գավաք, Եէնիմահալլէ Մէզարպ. Պէյլիքտաշ. Թարապեա. Եէնիք. Էմիրկէն, Ռ. Հիսար, Պէպէք. Արնավ.	33
12 45	Եէնիմահալլէէն Մէզարպ. Պէյլիքտ. Թարապիա. Եէնիքէօյ, Պօյաճըքէօյ, Ռ. Հիսար, Պէպէք։	32
1 45	Եէնիմահ. Մէզարպ. Պէյլիքտաշ. Քիրէչպուրնու, Թարապեա. Եէնիք. Սթէնեա, Էմիրկէն. Ռ. Հիսար, Պէպէք, Արնավ. Օրթաք.	18
3	Եէնիմահ. Մէզր. Պէյլիքտ. Թարապ. Եէնիք. Պօյաճ. Ռ. Հիսար, Պէպէք, Արնավ. Գուր. Օրթաք. Պէշիկ. Գապաթաշ։	20
4	Եէնիմհ. Մէզրպ. Պէյլիքտ. Թարապ. Եէնիքէօյ, Սթէնիա, Միրկէօն, Պօյաճ. Ռ. Հիսար Պէպէք, Արնավ. Գուր. Օրթաք. Պէշիք. Սիրքէճի։ (Ուրբաթ օրերը Սիրքէճի չպիտի հանդիպի։)	33
5	Եէնիմահ. Մէզար. Պէյլիքտ. Թարպ. Եէնիք. Սթէն. Էմիրկէն, Պօյաճ. Ռ. Հիսար, Պէպէք, Արնավ. Գուր. Օրթաք. Պէշիկթաշ։	34
6 15	Եէնիմահալլէ. Պէյլիքտ. Թարապիա. Պիւյիւքտէրէ Եէնիք. Էմիրկ. Գանլըճա. Ռ. և Ա. Հիսար. Գանտ. Արնավուտքէօյ, Չէնկէլք. Պէյլէր. Օրթաքէօյ, Գուզկունճուք. Պէշիկթաշ. Իւսկիւտար։	1
8	Ա. և Ռ. Գավագ. Եէնիմահալլէ. Մէզարպուրնու. Պէյլիքտաշ Թարապեա. Պիւյիւքտէրէ. Եէնիքէօյ. Էմիրկէն. Պօյաճըքէօյ. Ռ. Հիսար, Պէպէք, Անավուտքէօյ. Գուրուչէշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ. (Ուրբաթ օրերը Սթէնեա)։	32
10	Մէզարպուրնուէն Պէյլիքտաշ. Թարապիա. Եէնիքէօյ, Էմիրկէն, Ռ. Հիսար, Արնավուտքէօյ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ։	19

Արնաւուտ քէօյէն

10 45	Արնավուտքէօյ. Գուրուչէշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ. Գապաթաշ։	22
11 15	Արնավուտքէօյ, Գուրուչէշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ։	1
11 45	Պէպէք, Արնավուտքէօյ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիկթաշ. Գապաթաշ։	19
12 30	Արնավուտքէօյ. Գուրուչ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ.	22
1 15	Արնավուտքէօյ, Գուրուչ. Օրթաք, Պէշիք. Գապաթաշ։	19
2	Պէպէք, Արնավ. Գուր. Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ։	22

Ասիական եզերք

10 45	Արնավուտքէօյ. Վանիքէօյ. Չէնկէլքէօյ. Պէյլէրպէյ. Գուզկունճուք. Գապաթաշ։	23
11 15	Պէյքօզ, Իւչպաշահճէ, Ռ. Փ. մահ. Գանլըճա, Ա. Հիսար, Գանտիլլի, Վանիքէօյ, Չէնկէլքէօյ, Պէյլէրպէյ։	21
12 15	Պէյլէրպ. Գուզկունճուք, Պէշիկթաշ։	23
12 15	Պէյլիքտաշէ. Թարապ. Պէյքօզ, Իւչպաշահճէ. Գանլըճա. Ա. Հիսար, Գանտիլլի. Վանիք. Չէնկ. Պէյլ. Գուզկ. Իւսկ. (Ուրբ. ժամ 1ին)	34
1 30	Պէյլիքտ. Թար. Պէյքօզ, Իւչպաշ Ր. Փ. մահ. Գանլ. Ա. Հիսար, Գանտ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլէր. Գուզկ. Իւսկ. (Բաց ի ուրբաթէ։)	17
3 45	Պէյքօզ Իւչպաշ. Ր. Փաշա մահ. Գանլ. Ա. Հիսար, Գանտիլ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլ. Գուզկ. Սիրքէճի. (Ուրբ. օրերը ժամ 4ին Մէզր. և Պէյլիքտ. հանդիպելով՝ Սիրքէճի չպիտի հանդիպի)։	21
8 45	Պէյլիքտ. Պէյքօզ, Իւչպաշ. Գանլ. Ա. Հիսար, Գանտիլլի. Վանիք. Չէնկէլքէօյ Պէյլէրպէյ. Գուզկունճ. Իւսկիւտար։ (Ուրբաթ օրերը Ռ. Փ. մահ. հանդիպելով։)	23
11	Պէյլէրպէյէն ուղղակի կամուրջ։	22

ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ԵԼՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ

Ժամ	Եւրոպական եզերք	Թիւ
12 45	Պէշիք. Օրթաք. Գուր. Արնավուտք. Պէպէք, Ռ. Հիսար, Էմիրկ. Եէնիքէօյ, Թարապ. Պէյլիքտ. Մէզարպ. Եէնիմահ։	20
12 30	Գապաթաշ. Իւսկիւտար Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք. Օրթաք. Պէյլ. Չէնկ. Արնվ. Գանտ. Ա. և Ռ. Հիսար, Գանլճ. Էմիրկէն, Եէնիք. Իւչպաշ. Պէյքօզ Թարապ. Պէյլիք. Եէնիմահ։	1
2	Գապաթաշ, Պէշիկ. Օրթ. Գուր. Արնավ. Պէպէք, Ռ. Հիսար, Պօյաճըքէօյ, Եէնիքէօյ, Թար. Պէյլիքտ. Մէզարպ. Եէնիմահ։	33
3 15	Պէշիկթաշ, Օրթ, Գուր. Արնավ. Ռ. Հիսար, Էմիրկ. Սթէն. Եէնիք. Թար. Պէյլիքտաշէ, Մէզար. Եէնիմահ։	34
5	Պէշիկ. Օրթաք. Գուրուչէշմէ. Արնավ. Պէպէք. Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Էմիրկէն. Եէնիք. Պէյքօզ, Թար. Պէյլիք. Մէզարպուրնու. Եէնիմահալլէ. Գավագլար.	32
6 30	Իւսկ. Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք. Օրթաքէօյ Պէյլէրպէյ. Չէնկէլքէօյ, Արնավուտքէօյ, Գանտ. Ա. և Ռ. Հիսար. Գանլ. Էմիրկ. Եէնիքէօյ, Թարապիա, Պէյլիքտ։	23
8	Պէշիկ. Օրթաք. Արնավուտք. Պէպէք, Ռ. Հիսար, Էմիրկէն, Եէնիք. Թարապեա. Պէյլիքտաշէ, Մէզարպուրնու.	19
9 15	Պէշիկթաշ, Օրթաք. Գուր. Արնվ. Պէպէք, Ռ. Հիսար, Էմիրկ. Եէնիք. Թար. Մէզար. Եէնիմահ. (Ուրբաթ օրերը ժամ 9ին։)	20
10	Պէպէք, Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Եէնիք. Թարապ. Պէյլիքտ. Մէզարպ. Եէնիմահալլէ։	33
10 30	Օրթաք. Գուրուչ. Արնավ. Պէպէք, Ռ. Հիսար, Էմիրկէն, Սթէն. Եէնիք. Թարապ. Քիրէճպ. Պէյլիքտ. Մէզ. Եէնիմահ։	18
11 10	Պէպէք, Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Սթէն. Եէնիք. Թարպ. Պէյլիքտ. Մէզարպ. Եէնիմահ։ (Հարաւային հովերուն Սթէնեա չհանդիպիր)։	32

Արնաւուտ քէօյ

11 45	Պէշիք. Արնավուտքէօյ։	22
12 45	Ուղղակի »	19
1 30	» Պէպէք	22
11 5	Գապաթաշ, Պէշիկ. Օրթաք. Գուրուչ. Արնավուտ.	23
11 40	Պէշիկ. Օրթաք. Գուրչ. Արնավ. Պէպէք։	19
12	Պէշիքթաշ. Օրթաք. Գուրուչ. Արնավ.	1

Ասիական եզերք

11 45	Ուղղակի Պէյլէրպէյ.	1
2	Իւսկիւտ, Գուզկ. Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Իւչպաշահճէ, Պէյքօզ։ (Ուրբաթ օրերը Ռ. Փ. մահ. Պէյլիքտ. Մէզր)։	21
9 30	Գապաթ. Գուզկ, Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլճ. Իւչպաշ. Պէյքօզ, Թար. Մէզր. Գավագլար։ (Ուրբ. օրերը ժամ 10ին)	34
10 30	Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Գանտիլ. Ա. Հիսար, Գանլճ. Ռ. Փաշա մահ. Իւչպաշ. Պէյքօզ, Թարապ. Պէյլիքտ։ (Բաց ի ուրբաթէ)	17
10 25	Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք, Պէյլ.	23
11 5	Պէյլէրպէյ. Չէնկէլք. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Ռ. Փ. մահ. Իւչպաշ. Պէյքօզ։	21
11 40	Գապաթ. Գուզկ. Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Արնավ.	22